

Последним типом являются составные ойконимы, которые, в ходе описания, разделились на три основных типа: по модели «имя существительное+имя числительное» (*Рачнёво 1, Черница 1, Черничка 1*), «качественное/относительное имя прилагательное+имя существительное» (*Новая Яблынка, Великая Черница, Хмелёвские Лежни*), «притяжательное имя прилагательное+имя существительное» (*Раков Застёнок*) и нестандартный ойконимов *Двор Солоневичи* (образован путём онимизации апеллятива-существительного и обнаружен в Полоцком районе). Первая модель зафиксирована в юго-западном регионе, вторая – в восточном, третья – в юго-восточном регионе.

Изложенный выше материал позволяет сделать вывод о широком распространении ойконимов с пищевой лексикой основе на всей территории исследуемой области.

Заключение. Ойконимы Белорусского Поозерья, имеющие в основе пищевую лексику, распространены в разных районах. Простые производные и непроизводные ойконимы встречались чаще в северных (северо-западных) и восточных и западных регионах, сложные – восточные и центральные районные, составные – юго-западном, восточном и юго-восточном. Из-за неоднородного распространения выделения какого-то одного ареала трудно (можно заметить, что все структурные модели хотя бы единожды встречались на востоке, но по количественному признаку они равнозначным остальным частям). Для подробного описания следует произвести сопоставительных анализ особенностей распространения, поэтому ойконимы Белорусского Поозерья с пищевой лексикой в основе – один из возможных объектов исследования.

1. Генкин, В.М. Ойконимия и катойконимия Белорусского Поозерья: учеб.-метод. пособие / В.М. Генкин. – Витебск: УО «ВГУ имени П.М. Машерова, 2009. – 115 с.
2. Назвы населеных пунктаў Рэспублікі Беларусь: Віцебская вобласць: нарматыўны даведнік / У. М. Генкін, І. Л. Капылюў, В. П. Лемцогова; пад рэд. В. П. Лемцоговай. — Мінск: Тэхналогія, 2009. – 668 с.

ПРЫНЦЫПЫ ФАРМІРАВАННЯ БЕЛАРУСКІХ ЛІНГВАКРАІНАЗНАЎЧЫХ СЛОЎНІКАЎ

*К.С. Півавар
Віцебск, ВА “ВДАВМ”*

Многія галіны навукі першапачаткова ўзнікаюць па прычыне неабходнасці вырашэння прыкладных, прагматычных задач. У 1970-я гг. Я. М. Верашчагін і В. Р. Кастамараў прадставілі лінгвадыдактычную тэорыю аб вывучэнні замежных моў у непарыўнай сувязі з культурай і менталітэтам народа, якому гэтая мова належыць. На сённяшні дзень даказана, што паўнаважлівая камунікацыя немагчымая без “фонавых” ведаў – інфармацыі, якая вядома практычна ўсім членам пэўнай этнічнай супольнасці і імпліцытна прысутнічае ў свядомасці камунікантаў. Адметныя ў этнакультурных адносінах моўныя факты паступова збіраліся, назапашваліся і сістэматызаваліся, у выніку чаго з’явіліся выданні новага тыпу – лінгвакраіназнаўчыя слоўнікі (даведнікі). Лінгвакраіназнаўчы слоўнік фіксуе рэаліі побыту, гісторыі, культуры, прыроды той ці іншай краіны і іх моўную рэпрэзентацыю.

Мэта артыкула: на аснове аналізу лінгвакраіназнаўчых слоўнікаў, выдадзеных беларускімі лексікографамі, выявіць асноўныя прынцыпы ўкладанняў даведнікаў такога тыпу, устанавіць падобнае і адрознае ў змесце выданняў.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання стаў “Слоўнік беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў” С. Ф. Івановай і Я. Я. Іванова (1997). У працы былі выкарастаны наступныя метады даследавання: апісальна-аналітычны, параўнальны.

Вынікі і іх абмеркаванне. Першым лінгвакраіназнаўчым даведнікам беларускай мовы стаў “Слоўнік беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў” С. Ф. Івановай і Я. Я. Іванова (1997) [3]. Кніга па сутнасці з’яўляецца лексікаграфічным апісаннем уласнабеларускай моўнай афарыстыкі і ў гэтым сэнсе амаль нічым не адрозніваецца ад даведчаных выданняў тлумачальнага характару, г. зн. можа выкарыстоўвацца ў якасці нарматыўнага тлумачальнага даведніка прыказак, прымавак і крылатых выразаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Слоўнік, акрамя даведчанай, мае яшчэ і навучальную функцыю, якая рэалізуецца найперш у асаблівасцях пабудовы слоўнікавых артыкулаў, а таксама ў прызначэнні і структуры

дадаткаў. Дзякуючы наяўнасці разнастайнай пазнавальнай інфармацыі, слоўнік можа быць скарыстаны ў пэўнай ступені і як энцыклапедычнае выданне.

Аўтары слоўніка акрэслілі пэўныя крытэрыі афармлення слоўнікавага артыкула, вылучылі наступныя пазіцыі, якія патрабуюць абавязковага тлумачэння: безэквівалентная лексіка і фразеалогія, уласныя імёны, адзінкі з пераносным значэннем, мнагазначныя словы і выразы, стылістычна маркіраваныя адзінкі, функцыянальна абмежаваныя словы і формы і інш. Слоўнік на сённяшні дзень застаецца адзінай крыніцай сістэматызаваных звестак пра лінгвакраізнаўчы змест беларускай парэміялогіі і афарыстыкі.

Як ужо адзначалася, лінгвакраізнаўчы падыход актыўна выкарыстоўваецца ў навучальным працэсе, таму часта лінгвакраізнаўчыя слоўнікі маюць дыдактычны характар. Вучэбны комплекс “Беларусь: лінгвокультурологический комплекс: пособие для иностранных студентов” [2], падрыхтаваны выкладчыкамі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, інтэгруе тры асноўныя аспекты метадыкі выкладання мовы як навукі: лінгвістычны, філалагічны і культурознаўчы. Даследаванне складаецца з чатырох частак. Асноўная – білінгвальны лінгвакраізнаўчы слоўнік нацыянальных рэалій Беларусі (каля 100 ключавых адзінак). У раздзеле “Беларускія прэцэдэнтныя выказванні” сабраны найбольш частотныя і ўжывальныя беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы і іх рускія адпаведнікі. У раздзеле “Беларускія прэцэдэнтныя тэксты” ў храналагічным парадку змешчаны творы класікаў беларускай літаратуры – М. Гусоўскага, Я. Купалы, Я. Коласа, В. Быкава, Н. Гілевіча. Прапанаваны пераклад тэкстаў на рускую мову. Слоўнікавы артыкул уключае некалькі зон апісання, якія змяшчаюць канкрэтную інфармацыю: загаловачнае слова, атрыбуцыя, тлумачэнне прамога і пераноснага значэння, сітуацыйная характарыстыка, ілюстрацыйны матэрыял. У выданні рэалізавана цэласнае “філалагічнае і культуралагічнае апісанне слова-паняцця з выкарыстаннем этналінгвістычных ведаў” [3, с. 5].

Брэсцкія даследчыкі прадставілі серыю вучэбных дапаможнікаў, аб’яднаных назвай “Лінгвакультуралогія” [1; 4; 5]. Структура і змест гэтых даведнікаў разлічаны на тое, каб не толькі даць інфармацыю пра гістарычна-часавую дынаміку станаўлення семантыкі канкрэтнай моўнай адзінкі, але і раскрыць этнамоўны кантэкст яе ўжывання. Слоўнікавы артыкул ва ўказаных выданнях складаецца з наступных частак: тлумачэнне сэнсу слова ці ўстойлівай адзінкі ў даведніках літаратурнай мовы; дыялектныя (мясцовыя) варыянты; іншыя назвы з гэтым кампанентам (літаратурныя і дыялектныя); словаўтваральнае гняздо; этымалагічная даведка; гістарычная даведка; устойлівыя адзінкі з адпаведнымі словамі-кампанентамі (фразеалагізмы, прыказкі і прымаўкі); моўная адзінка ў кантэксце загадкі; анамастычныя назвы з адпаведнымі кампанентамі ў аснове ці структуры; сімволіка слова-назвы ў кантэксце павер’яў, парад і прыкмет, свят і абрадаў, замоў, варажбы і гаданняў, народнай медыцыны, гульні, забавы, песні.

“Краткий лингвокультурологический словарь-справочник: культурное пространство Витебщины” [6] уключае феномены, якія найбольш поўна рэпрэзентуюць культурную прастору Віцебскага рэгіёна. У слоўніку апісаны персаналіі і рэаліі, у ім ёсць звесткі пра гісторыю, геаграфію, архітэктурную, прыродныя феномены рэгіёна, якія можна разглядаць як шырокі культурны кантэкст, што знайшоў адлюстраванне ў мове – найважнейшым носьбіце сацыяльнай памяці моўнай асобы і нацыі ў цэлым. У выніку атрымаўся кароткі слоўнік фіксацыі з арыентацыйнай функцыяй. Мэта слоўніка – “пазнаёміць шырокае кола вучняў і студэнтаў са слава-тасцамі, помнікамі, гісторыяй і культурай краю, дзе яны нарадзіліся, даць звесткі пра гістарычных і сучасных асоб, якія нарадзіліся ў нашым рэгіёне, прадставіць феномены духоўнай культуры” [7, с. 6]. Такім чынам, дадзенае выданне таксама арыентавана на выкарыстанне ў навучальным працэсе.

Заклучэнне. Галоўная мэта разгледжаных выданняў – спалучэнне мовознаўчай, культуралагічнай і лінгвакраізнаўчай інфармацыі і выкарыстанне слоўнікаў у навучальным працэсе. Нягледзячы на розныя крыніцы інфармацыі, на якіх сфарміраваны даведнікі (фразеалогія і парэміялогія, міфалогія, мастацкая літаратура, энцыклапедычныя дадзеныя), усе слоўнікі арыентаваны на чытача, які пачынае знаёміцца з мовай і культурай Беларусі.

1. Аляхновіч, М. М. Лінгвакультуралогія : даведнік для студ. філалагічнага фак. / М. М. Аляхновіч, Л. В. Леванцэвіч ; Брэсц. дзярж. ун-т імя А.С. Пушкіна”. – Брэст : Выд-ва БрДУ імя А.С. Пушкіна, 2007. – 71 с.
2. Беларусь : лінгвокультурологический комплекс : пособие для иностранных студентов / сост. : Л. Н. Чумак, В. Г. Будай, Т. О. Верховцова [и др.]; под ред. Л. Н. Чумак. – Минск : БГУ, 2008. – 112 с.

3. Іванова, С. Ф. Слоўнік беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выказаў : Лінгвакраіназнаўчы дапаможнік / С. Ф. Іванова, Я. Я. Іваноў. – Мінск, 1997. – 187 с.
4. Леванцэвіч, Л. В. Лінгвакультуралогія : метады рэкамендацыі / Л. В. Леванцэвіч, М. М. Аляхновіч; Брэст. дзярж. ун-т імя А. С. Пушкіна. – Брэст : БрДУ, 2010. – 107 с.
5. Лінгвакультуралогія : дапам. для студэнтаў філал. фак. / Брэст. дзярж. ун-т імя А. С. Пушкіна ; аўт.-скл. Л. В. Леванцэвіч. – Брэст : БрДУ, 2015. – 100 с.
6. Маслова, В. А. Краткий лингвокультурологический словарь-справочник : культурное пространство Витебщины / В. А. Маслова, С. В. Николаенко. – Витебск : УО «ВГУ им. П. М. Машерова», 2011. – 164 с.

СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫЕ-БЕЛОРУСИЗМЫ В РУССКОМ ПЕРЕВОДЕ РОМАНА ВЛАДИМИРА КОРОТКЕВИЧА «ДИКАЯ ОХОТА КОРОЛЯ СТАХА» КАК СРЕДСТВА ПЕРЕДАЧИ НАЦИОНАЛЬНОГО БЕЛОРУССКОГО КОЛОРИТА

Т. П. Слесарева
Витебск, ВГУ имени П. М. Машерова

При переводе текстов художественных произведений перед переводчиком стоит непростая задача - при помощи языковых средств передать национальный колорит, описать языковые концепты культуры.

Обращение к данной теме нам кажется актуальным, поскольку в последние годы заметно возрастает значение сопоставительного метода исследования, используемого при синхроническом анализе языков.

Цель работы – рассмотреть белорусские языковые элементы, встретившиеся в русском переводе романа Владимира Короткевича «Дикая охота короля Стаха», определить их функциональную нагрузку и сравнить семантику этих слов в обоих языках.

Материал и методы. Материалом исследования послужил роман Владимира Короткевича «Дикая охота короля Стаха». Для исследования мы использовали статистический и описательный методы.

Результаты и их обсуждение. Под белорусизмом обычно понимается элемент, употребленный в тексте на русском языке, но принадлежащий системе белорусского языка. Это слова белорусского языка, которые не имеют полностью совпадающих соответствий в русском языке или в русском языке имеют иную стилистическую окраску, а также слова, совпадающие в обоих языках по форме, но различающиеся объемом значений [4, с. 68–69].

В русском переводе романа Владимира Короткевича «Дикая охота короля Стаха» нами было выявлено около 30 разных белорусизмов, среди которых частотными явились такие имена существительные, как *бульба, пригожувелчки, криница, хата, веска, гонор, гроши, подмога* (всего 16 разных словоупотреблений).

Оттенки национально-культурного характера, на наш взгляд, несут такие слова, как *хата, криница, жито, бульба*.

Хата – срубная изба из сосновых, реже еловых бревен – традиционное жилище белорусов. Слово *хата* встречается в украинском, белорусском, русском, польском, чешском и словацком языках. В русском языке употребление этого слова означало плохую избу. С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова в толковом словаре русского языка указывают: хата, -ы, ас. На Украине, в Беларуси, на юге России: крестьянский дом.

В белорусском языке данное существительное имеет более широкую семантику. Так в Толковом словаре белорусского языка **хата**: **1.** Жылая сялянская пабудова, зрубленая з бярэвення. **2.** Унутраная частка такой жыллёвай пабудовы; жылое памяшканне. **3.** Асобны сялянскі двор, гаспадарка; асобная сям'я. **4.** У назвах некаторых сельскіх устаноў (*Хата-чытальня. Хата-лабараторыя*). В народном белорусском сознании «хата» — символ величайшей ценности: «*Не позорь мою хату*» [3, с. 78], «*Теперь моя хата до последнего креста благодарна тебе*» [3, с. 82], «*Мужики поднялись на защиту своих хат*» [3, с. 178].

На протяжении многих веков основой жизнедеятельности белорусского народа являлось земледелие. Наверное, поэтому слово «*жыта*» (зерно, рожь) очень близко для белоруса. Это и **1.** Аднагадовая расліна сямейства злакавых, зерне якой скарыстоўваецца для прыгатавання хлеба. **2.** Зерне гэтай расліны.